

Чудесна країна Оз

Автор:

Ліман Баум

Чудесна країна Оз

Ліман Френк Баум

Шкільна бібліотека української та світової літератури

Ліман Френк Баум (1856–1919) – популярний американський письменник, всесвітньо відомий класик дитячої літератури, який створив чарівну країну Оз. Його книжки були неодноразово екранізовані, на казках Баума виросло не одне покоління дітей в усьому світі.

У видавництві «Фоліо» вийшли друком твори письменника «Чарівник країни Оз», «Чари країни Оз» та «Озма з країни Оз».

Повість-казка «Чудесна країна Оз» (1904) – друга книжка серії про героїв цієї чарівної країни. В ній маленькі читачі дізнаються про те, як хлопчина на ім'я Тіп змайстрував дерев'яну людину з гарбузом замість голови – Джека Гарбузову Голову і як вони вирушили до Смарагдового міста, в якому владу захопила генералка Джинджур, скинувши з трона Опудала; про те, як вони протистояли чарам старої відьми Момбай і як добра Чародійка Глінда нарешті знайшла зниклу принцесу Озму, справжню правительку Смарагдового міста.

Ліман Френк Баум

Чудесна країна Оз

АВТОР із вдячністю присвячує цю книжку чудовим хлопцям і незрівнянним комікам Девіду Монтгомері та Френку Стоуну, чия талановита гра на театральній

сцені в ролях Залізного Лісоруба та Опудала полонила тисячі дитячих сердець по всій Америці.

Переклад з англійської Ігорь Ільїн та Олександр Кальниченко

© І. В. Ільїн, О. А. Кальниченко, переклад українською, 2020

© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2010

* * *

Чарівник країни Оз

Чудесна країна Оз

Озма з країни Оз

Дороті та чарівник в країні Оз

Мандрівка до країни Оз

Смарагдове місто країни Оз

Латочка з країни Оз

Тік-Так з країни Оз

Опудало з країни Оз

Рінкітинк в країні Оз

Пропала принцеса країни Оз

Залізний Лісоруб з країни Оз

Чари країни Оз

Глінда з країни Оз

Від автора

Після виходу в світ книжки «Чарівник країни Оз» я почав отримувати листи від дітей, які ділилися захопленнями від повісті й просили «написати щось іще» про Опудала та Залізного Лісоруба. Спершу я сприймав ці невеличкі послання, попри їхню щирість та серйозність, лише як милу серцю похвалу. Та листи продовжували надходити протягом не те що багатьох місяців, а й навіть років.

А одна маленька дівчинка – до речі, теж на ім'я Дороті – здійснила далеку подорож лише заради того, щоб зустрітися зі мною та особисто попрохати написати продовження цієї книжки, і я їй пообіцяв, що лишень отримаю від тисячі дівчаток тисячу листів, у яких вони проситимуть продовжити історію про пригоди Опудала та Залізного Лісоруба, то таку книжку напишу. Не знаю, чи то маленька Дороті була перевдягнутою феєю і змахнула чарівною паличкою, чи то причиною став успіх театральної постановки «Чарівника країни Оз», та хоч як би там було, а у цієї історії з'явилося багато нових друзів, адже давно вже на мою адресу надійшла та тисяча листів, а за ними ще й ще, й ще.

І ось тепер, перепрошуючи за тривалу затримку, я все ж виконую свою обіцянку й знайомлю з цією книжкою.

Л. Френк Баум

Чикаго, квітень 1904

Тіп майструє Гарбузову Голову

Україні Левконії, що лежить на північ від країни Оз, жив такий собі хлопець на ім'я просто Тіп. Узагалі-то це далеко не повне ім'я, бо, як стверджувала стара Момбай, повне його ім'я було Тіппетаріус; та навіщо пам'ятати повне, коли він відгукується й на Тіпа.

Батьків своїх хлопець не пам'ятав, ще малим дитям його віддали на виховання старій Момбай, слава про яку, треба чесно визнати, була далеко не найкращою. Це тому, що левконці мали всі підстави підозрювати її у справах чаклунських і тому сторонилися її.

Утім, чаклункою у повному сенсі вона не була, бо Добра Чаклунка, що правила цією частиною Чарівної країни, суворо-пресуворо заборонила будь-яким чаклункам навіть перебувати в її володіннях. Ось чому Тіпова опікунка, як би їй не кортіло займатися справжнім чаклунством, добре розуміла, що чаклунство тут поза законом і про більше, ніж мати славу звичайної ворожки чи хоча б знахарки, годі було й мріяти.

У домашні обов'язки Тіпа входило носити з лісу хмиз, на якому стара розводила вогонь, щоб варити своє зілля. А ще він, звичайно, працював у полі: сапав кукурудзу та ламав качани, а ще – годував поросят; а ще – доїв чотирирогу корову, якою неабияк пишалася стара Момбай.

Та не подумайте, ніби він тільки й знав, що працював не покладаючи рук, бо радше ставився до роботи так: що занадто, те не добре. Отож, коли його посилали до лісу, то він завжди знаходив хвильку-другу залізти на дерево та набрати пташиних яєць, чи поганяти виводок диких кроликів, чи посидіти із саморобною вудкою з саморобним гачком на березі річки. Потім похапки він набирав оберемок хмизу й волік його додому. Коли ж він мав працювати в полі, а

високі стебла кукурудзи ховали його від пильного ока Момбай, Тіп частенько забавляв себе тим, що розворушував ховрашині нори або, якщо був такий настрій, лягав горілиць між рядками кукурудзи та й куняв собі там. Ось так, докладаючи певних зусиль не робити зайве, він і ріс собі і дужим, і здоровим, яким і має рости сільський хлопець.

Незвичні здібності Момбай частенько лякали її сусідів, і через те вони ставилися до неї з пересторогою, змішаною з повагою, а щодо Тіпа, то той терпіти її не міг і цього навіть не приховував. Насправді він міг би й краще ставитись до старої, враховуючи хоча б те, що вона була, що там не кажи, його опікункою.

У Момбай на кукурудзяних полях деінде між рядками росли гарбузи; золотисто-червоні, вони так і кидалися в очі серед зелених кукурудзяних стеблин. З року в рік їх садили і ретельно доглядали, аби підгодовувати чотирирогу корову взимку. Та одного дня, коли всю кукурудзу вже порубали на силос і Тіп тягав гарбузи до хліва, він раптом вирішив, що непогано було б вирізати з гарбуза щось схоже на людську голову, якою потім добряче налякати стару.

Тож він вибрав підхожого великого гарбуза з яскравими помаранчево-червоними боками і взявся за роботу. Кінчиком ножа він старанно виколупав дві круглі дірки, що мали слугувати за очі, потім трикутником вирізав ніс, а наостанок – рота, що вигином нагадував місяць-молодик. Обличчя, коли воно було завершено, навряд чи можна було назвати вродливим, та посмішка вийшла така велика й широка і така щира, що навіть Тіп не втримався і розсміявся, дивлячись на своє творіння.

Хлопець ріс сам і товаришів не мав, тож не знав, що хлопці часто бавляться тим, що видовбують із гарбуза м'якоть і так само вирізають очі, носа й рота, а всередину вставляють запалену свічку, аби такою головою когось налякати. Якби він це знав, то, може, тим усе це й скінчилося б, та він пішов далі й вирішив змайструвати щось таке, що було б схоже на людину, тільки з гарбузовою головою, і таким страхопудом добряче налякати стару Момбай, коли та зіткнеться з ним носом до носа.

«І тоді, – мовив Тіп сам собі з усмішкою, – вона заверещить голосніше, ніж ота бура льоха, коли її смикнути за хвоста, а тіпати від жаху її буде сильніше, ніж ото тіпало мене торік, як зліг від лихоманки!»

Часу, аби виконати задум, у нього було більш ніж достатньо, бо Момбай пішла до села, як сама сказала, чогось закупити про запас, а дорога займала добрих два дні.

Із цими думками він узяв сокиру, пішов до лісу, вибрав два-три міцних та струнких деревця, зрубав їх та обтесав від гілок і листя. І з тих жердин вирішив змайструвати руки й ноги свого страхопуда, а для тулуба надер товстої кори з кремезного старого дерева; не без зусиль він скрутив кору в такий собі сувій підхожого розміру і скріпив краї дерев'яними кілочками.

Весело насвистуючи, він старанно припасував до тулуба руки й ноги, ретельно вистругані. Робота доходила кінця, як почало смеркати, і Тіп згадав, що йому ще доіти корову та годувати поросят. Майструвати дерев'яного чоловічка в сутінках було неможливо, тож він звалив його собі на горба й притягнув додому.

Увечері при світлі вогнища на кухні Тіп старанно закруглив усі гострі кути і застругав усі сучки та задирки. Потому він прихилив чоловічка до стіни та полюбувався на нього. Чоловічок вийшов на славу: стрункий та високий, навіть як на дорослого чоловіка – в очах хлопчика це було великою чеснотою, бо він і сам хотів би вирости такого ж зросту.

А вранці, вивчаючи свій витвір, він виявив, що зовсім забув про шию, на якій стирчала би гарбузова голова. Тож він знову пішов до лісу – добре, що туди було рукою сягнути, і вирубав пару цурок, щоб завершити своє створіння. Удома він зробив із цурок хрестовину, а в перехресті вивертів дірку – встромити шию, щоб голова сиділа на плечах. Цурку, яка мала слугувати за шию, він зверху загострив і насадив на неї гарбуза і результатом залишився задоволений: голову можна були повертати як в один бік, так і в інший, як забажаєш, а руки й ноги згиналися так, що можна було поставити чи посадити страхопуда у будь-яку поставу за бажанням...

– А ось тепер, – проголосив Тіп із гордістю, – він вийшов хоч куди і здатен вичавити не один зойк із старої Момбай! Єдине, що залишається, – це добре його вдягнути.

А от із цим вийшла заминка. Тіпу довелося перетрусити всю велику скриню, в якій Момбай тримала скарби та дорогий для неї мотлох, і на самому споді відкопав якісь дивні пурпурові штани, червону сорочку та рожеву безрукавку в білий горошок. Усе це він згріб до купи й давай виряджати своє створіння, і хоч манаття на того виявилось замале, та дженджик із страхопуда вийшов хоч куди. Аби вбрання було повним, Тіп начепив на страхопуда в'язані старі панчохи Момбай та свої власні, вельми підтоптані черевики і так захопився плодами своєї праці, що аж в танок пустився і залився щасливим хлоп'ячим сміхом.

– Треба дати йому ім'я! – у захваті вигукнув він. – Такий славний страхопуд, як цей, безперечно, мусить мати ім'я. А наречу-но я його, – додав він, задумавшись на якусь мить, – Джек Гарбузова Голова!

Життєдайний порошок

Ретельно все зваживши, Тіп вирішив, що найкраще поставити Джека на повороті дороги, що неподалік від дому. Отож узявши страхопуда на плече, Тіп потяг його туди, та нести було тяжко й вельми незручно. Проволік його по дорозі й зрозумів, що далеко так не пройдеш, тож він поставив його на ноги і, по черзі згинаючи їх у колінах і підштовхуючи в спину, примудрився довести Джека до повороту. Авжеж, не обійшлося й без падінь, та Тіп цього разу докладав більше зусиль, ніж коли-небудь до роботи у лісі чи полі, та й шалапутна вдача надавала йому сил, і дуже вже кортіло подивитися на справу рук своїх...

«От так Джек, от так молодець!» – примовляв Тіп сам до себе, тяжко відсапуєчись від незвичної натуги. Аж тут побачив, що ліва рука Джека, поки вони йшли, десь відвалилася. Отож довелося повертати назад і шукати руку, а потім, ножем вирізавши новий товстіший чопик, він заново прикріпив руку до плеча, причому міцніше, аніж було. А ще він помітив, що гарбузова голова на

плечах у Джека перекрутилася і дивиться обличчям назад, та впоратись із цим було ще легше. Нарешті Джека вдалося встановити просто на повороті стежини, де мала з'явитися стара Момбай: той виглядав досить природно, аби зійти за левконійського фермера, і досить неприродно, аби налякати будь-кого, хто з ним зіткнеться ніс до носа.

Позаяк чекати на повернення старої було ще зарано, Тіп спустився в долинку за господею, де росла ліщина, і почав збирати горіхи.

Проте цього разу стара Момбай повернулася раніше, ніж зазвичай. Вона зустрічалася з лукавим і кульгавим відьмаком, що мешкав в одинокій печері в горах, і обміняла деякий харч на кілька маловідомих чаклунських таємниць.

Отримавши таким чином три нових рецепти, чотири чудодійних порошки та збір чар-зілля на різні випадки життя, вона поспіхом пошкандибала додому, аби якомога скоріше випробувати їхню дію.

Коли на повороті дороги Момбай краєм ока помітила чоловічу постать, то, вся в думках про свої дорогоцінні набутки, лише кивнула і мовила:

– Добри вечір, добродію!

Проте за якусь мить, не почувши відповіді, вона кинула допитливий погляд і відразу ж збагнула, що перед нею – гарбузова голова, над якою складеним ніжиком Тіпа була виконана складна робота: дбайливо вирізане лице.

– Ти диви, – гмикнула Момбай, – що витворює цей бешкетник! Ну, добре! Ду-у-же добре! Ох, я йому всиплю перцю, от дістанеться йому на горіхи – побачить у мене, як стару бабу лякати!

Вона згарячу вже замахнулася костуром, аби одразу розтрощити вщент вишкірену гарбузову фізіономію, аж раптом у неї промайнула думка, від якої костур так і застиг у повітрі.

– А чи не спробувати мені мій життєдайний порошок просто зараз! – вихопилося у неї. – І я напевно знатиму: чи не надурив мене часом лукавий відьмак так само, як я надурила його.

Вона поставила кошика на землю і заходилася в ньому копирсатися у пошуках клунка з дорогоцінним порошком.

А поки Момбай так вовтузилася, назад повернувся й Тіп із кишнями, набитими горіхами, і угледів стару, що копирсалася у своєму кошику біля його страхопуда: від переляку вона аж ніяк не верещала і навіть зовсім не лякалася.

На таке розчарування він не очікував, тож спершу засмутився, та наступної миті його охопила цікавість, що ж там надумала стара Момбай. Він сховався за живоплотом і непомітно почав спостерігати за старою.

Попорпавшись у кошику, карга витягла з нього стару перечницю з лисялою наліпкою, на якій рукою відьмака олівцем було виведено: «Життєдайний порошок».

– Ага! Ось де він! – радісно вигукнула вона. – Зараз побачимо, чи такий він уже чудодійний, як стверджував старий скнара. Неспроста цей скупердяй дав мені його раз чхнути, та гадаю, що вистачить і на три.

Тіп був дуже здивований, коли підслухав ці слова. А ще більше здивувався, коли побачив, як стара Момбай підняла руку і посипає гарбузову голову його Джека з перечниці, так само як посипають перцем печену картоплю. Порошок сипався просто Джекові на гарбуза, струшувався на червону сорочку, малинову безрукавку та бурякові штани і трохи навіть потрапило на латані й підтоптані черевики.

Сховавши перечницю у кошик, Момбай підняла ліву руку, виставила мізинець і мовила:

– Тик!

Потім підняла праву руку й виставила догори великий палець і мовила:

– Мик!

Потім вона підняла обидві руки, розчепірила всі пальці й вигукнула:

– Пшик!

На останньому слові Джек Гарбузова Голова відсахнувся від неї на крок назад та з докором у голосі мовив:

– Чого це ви, бабусю, репетуете! Я ж не глухий!

А стара Момбай у захваті пустилася в скоки та в боки навколо нього, примовляючи:

– Живий! Живий! Ти диви – живий...

На радощах вона підкинула до неба свого костура, зловила його у повітрі, потім обхопила себе обома руками і навіть спробувала станцювати джигу, при цьому не втомлюючись примовляти:

– Живий! Живий! Ти диви – живий!

Можна й не казати, що Тіп спостерігав за всім цим розкривши рота.

Спочатку він так перелякався, що ладен був накивати п'ятами, та ноги в нього тремтіли й дрижали з такою силою, що про втечу годі було й думати. Аж раптом він глянув на подію іншими очима, і вона видалася йому навіть потішною; особливо ж кумедним йому здався вираз обличчя на гарбузовій голові – такий комічний, що й втриматися від сміху було неможливо. Отож, ледве очунявши від страху, Тіп не витримав і хіба що не покотився від реготу; і переливи його дзвінкого сміху долинули до вух старої Момбай; та стрепенулася й швиденько пошкунтильгала до живоплоту і, схопивши Тіпа за барки, потягла його назад, туди, де залишила кошик та Гарбузову Голову.

– Ах ти поганець, ах негідник, та ще й нишпорка! – злостиво лементувала вона. – Я покажу тобі, як підглядати за мною! Я навчу тебе, як робити з мене посміховисько!

– Ніякого посміховиська я з вас не робив, – заперечив Тіп. – То я сміявся не з вас, а з мого приятеля, Гарбузової Голови! Ви тільки гляньте на нього! Ну хіба не гороб'яче одоробло!

– Сподіваюся, ви викладаєте свої погляди не з приводу мого вигляду, – зауважив Джек, і було так кумедно чути його поважний голос тоді, коли з його обличчя не сходила усмішка по самі вуха, і Тіп знову так і заллявся сміхом.

Навіть Момбай виявила певну цікавість до страхопуда, якого її чари оживили, бо, уп'явшись у нього пильним поглядом, вона раптом запитала:

– А що ти взагалі знаєш?

– Ну, поки складно сказати, – відповів Джек. – Бо хоч мені й здається, що я знаю багато, та я ще не знаю, скільки я ще не знаю. А от щоб це з'ясувати, потрібен якийсь час.

– Оце точно, – заглиблена у свої думки, підтвердила Момбай.

– І що ж ви тепер робитимете з ним, коли він живий та ще й, здається, сповна розуму? – поцікавився Тіп.

– Я ще подумаю, – відповіла Момбай, – та спершу всім час додому, бо вже смеркає. Допоможи Гарбузовій Голові йти.

– Не треба мені допомагати, – відповів Джек. – Я сам. Я можу ходити так само, як ви. Адже у мене є руки й ноги і вони згинаються.

– Це так? – запитала стара, звертаючись до Тіпа.

– Авжеж. Моя робота, – відповів із гордістю хлопець.

Отож вони попрямували додому, а коли зайшли на подвір'я, стара Момбай завела Гарбузову Голову до хліва і захала його у вільне стійло, а вхідні двері надійно замкнула знадвору.

– З ним я розберуся пізніше, а спершу займуся тобою, – кивнула вона головою у бік Тіпа.

Від її слів хлопцеві стало якось зле, бо він добре знав недобрий мстивий норов старої, здатної на будь-яке зло, і сумнівів вона при тому не мала.

Вони увійшли до господи. Уже в хатині, круглій будівлі з маківкою-дахом, як майже всі фермерські оселі в країні Оз, Момбай наказала хлопцю запалити свічку, поки сама ховала кошика в шафу та чіпляла свій плащ на кілочок на вішалці.

Тіп поспішив виконати наказ, бо боявся старої. Коли в господі стало світло, Момбай веліла йому розпалити вогнище, а сама тим часом сіла до вечері. Коли вогонь розгорівся і весело затріщали дрова, Тіп підійшов до старої й попросив і собі трохи хліба із сиром, але Момбай пропустила його слова повз вуха.

– Я ж голодний! – мовив Тіп ображено.

– Незабаром своє отримаєш, – відповіла стара з кам'яним обличчям.

Її слова Тіпу не сподобалися, бо в них чулася погроза, та він вчасно згадав, що кишені в нього набиті горіхами, отож наколов трохи й поїв, а стара тим часом встала з-за столу, струсила з фартуха крихти й поставила на вогонь чорний казанок. Потім вона відміряла рівні долі молока та оцту й плеснула їх у казанок. Потому дістала кілька торбинок чар-зілля та порошоків і один за одним відміряла та підсипала у своє вариво. Час від часу вона брала свічку в руку й підносила її до жовтого папірця, звіряючись із рецептом зілля, яке варила.

Чим довше Тіп за нею спостерігав, тим більше непокоївся.

– І для чого ж це? – запитав він.

– Не для чого, а для кого, – сказала як відрізала Момбай.

Тіп неспокійно засовався на лавці й утопив погляд у казанок, що саме почав булькати. Далі він перевів погляд на суворе зморшкувате обличчя чаклунки, і йому страх як закортіло опинитися деінде, тільки не в цій напівтемній закіптявленій кухні, де навіть тіні від свічки на стінах наганяли жах. Так у гнітючій тиші, яку порушували лише булькання казанка та потріскування дров у вогні, минула майже година.

Аж ось Тіп набрався сміливості й перервав мовчанку.

- То що, ви це готуєте для мене? - запитав він, кивнувши в бік казанка.

- Атож, - коротко відповіла Момбай.

- А воно мені не зашкодить? - запідозрив Тіп неладне.

- Та як сказати... Якщо я нічого не наплутала, - відповіла Момбай, - то ти обернешся на мармурову статую.

Тіп рукавом витер раптом спітніле чоло.

- Але я не хочу обертатися на мармурову статую! - заквилив він.

- А тебе ніхто не питає! - відказала стара, недобре стрельнувши оком у бік хлопця. - Головне, що цього хочу я.

- А яка тоді буде з мене користь? - заходився відмовляти Тіп. - Тоді ж нікому буде на вас робити.

- А Гарбузова Голова навіщо? - відрубала Момбай.

Тіп знову заквилив.

- А чом вам не обернути мене на цапа чи хоча б на курча? - запитав він занепокоєно. - Який вам зі статуї пожиток?

– А ось який, – відповіла Момбай. – Наступної весни я розіб’ю квітник, а посеред клумби поставлю мармурову статую для краси. Сама дивуюся, що це якось не спало мені на думку раніше. Як же ти мені остогид за всі ці роки!

Від її слів Тіп відчув, що обливається холодним потом, але й далі боявся поворухнутися і лише з дрижаками в колінцях стривожено поглядав на казанок.

– А може, воно не подіє, – пробубонів він ледь чутно безутішним голосом.

– Ще й як подіє! – відповіла Момбай бадьоро. – Я рідко коли помиляюся.

І знову запанувала тиша, така довга й гнітюча, що коли Момбай нарешті зняла свого казанка з вогнища, була вже майже північ.

– Вживати мій чудесний напій треба охолодженим, – оголосила стара відьма, яка, попри всі закони, не кинула свого заняття чаклунством. – Отож лягаймо спати, а на світанку, коли прийде час перекидатися на статую, я тебе покличу.

І з тими словами вона пошкандибала до своєї кімнати, виносячи з собою паруючий казанок. Тіп почув, як зачиняються двері і гримить засув.

Та спати, попри наказ, хлопець не міг. Він усе сидів і дивився, як загасаючи жевріють у вогнищі вуглинка.

Втеча

Тіп надовго замислився.

«Ох і тяжко бути мармуровою статуєю, – з'явилися у нього бунтівні думки. – Але я стояти статуєю не буду! За всі ці роки я їй остогид, каже вона, отже, збирається спекатися мене. Невже легшого засобу не знайшлося, як обернути мене на статую? Який хлопець погодиться статуєю стовбичити посеред клумби все своє життя? Залишається одне: дати дьору! І зробити це краще до того, як вона почне напувати мене своїм бридким зіллям».

Він почекав, допоки хропіння старої відьми не сповістило про те, що та міцно спить, тихенько встав і прокрався до буфета, аби взяти з собою чого-небудь у дорогу.

«Як же вирушати в дорогу без запасів?» – вирішив він, нишпорячи на вузьких полицях.

У буфеті він знайшов лише кілька засохлих скорінок хліба, тому заглянув до кошика Момбай і намацав там сир, що стара принесла із села. Порпаючись у кошику, він натрапив і на перечницю, де замість перцю був «Життедайний порошок». «А прихоплю-но я і його, – зміркував він, – а то Момбай ще наробить лиха».

З цією думкою він засунув перечницю в кишеню разом із сухарями та сиром.

Тіп обережно вийшов із хати і замкнув на клямку двері. Надворі яскраво світив місяць і переливалися зорі. Після затхлої та сморідної кухні ніч здавалася напрочуд свіжою та лагідною і кликала в дорогу.

«Не гадав я, що тікати з дому – така насолода, – мовив сам до себе Тіп. – Бо вже кого-кого, а Момбай я ніколи не шанував. Сам дивуюся, як це я умудрився потрапити до її лап».

Він плентав непоквапом до дороги, аж коли у нього промайнула думка, яка примусила зупинитися.

«От не можу я залишити мого Джека на поталу старій Момбай, та й край! – пробурмотів він сам собі. – І чий же він, як не того, хто його створив, а посипати когось перцем – великого розуму не треба».

Він хутко повернувся до хліва і відчинив двері стійла, де Момбай замкнула Гарбузову Голову.

Джек тихо стояв собі посеред стійла, і в місячному сяйві Тіп побачив, що той життєрадісно усміхається, як і завжди.

– Ходімо! – кивнув надвір Тіп.

– Куди? – запитав Джек.

– А це ми дізнаємося разом, – відповів Тіп, мимоволі усміхаючись у відповідь, – бо підемо світ за очі.

– Добре, – просто відповів Джек і перевальцем почалапав із хліва під зоряне небо.

Вийшовши з двору, Тіп повернув до дороги, а Джек подибавав слідом. Він шкандибав накульгуючи, більше того, час від часу то одне коліно, то інше у нього підгорталося назад, і він ледве не валився з ніг. Утім, Гарбузова Голова швидко помітив цей свій гандж і став докладати зусиль ходити доладно і не оступатися на рівному місці. Тіп простував стежиною, не зупиняючись ані на мить. Йти швидко вони не могли, але йшли без упину, і коли зайшов місяць і з-за пагорбків визирнуло сонце, вони вже подолали чималу путь, так що хлопець погоні вже не боявся. Більше того, про всяк випадок заплутуючи сліди, він звертав то на одну стежку, то на іншу, так що й сам би себе не знайшов, якби пустився навздогін.

Переводячи дух від того, що уник хоча б на якийсь час перетворення на мармурову статую, хлопець нарешті зупинив свого супутника, а сам утомлено бухнувся на валун край дороги.

– Ну що ж, сідай поснідаємо, – мовив Тіп.

Джек Гарбузова Голова з цікавістю огледів Тіпа з сухариком, та приєднатися до трапези відмовився.

- Здається, у мене трохи інша будова, - мовив він.

- Звісно, інша, - відповів Тіп. - Кому, як не мені, це знати, я ж сам тебе змайстрував.

- Невже? - запитав Джек.

- Авжеж. Своїми руками зібрав. А ще зробив тобі очі, і ніс, і вуха, й рота, - сказав Тіп із гордістю. - Та ще й одягнув як міг.

Джек вимогливо оглянув себе.

- Мене просто потрясає витонченість вашої роботи, - зауважив він.

- Та так собі, - скромно відмахнувся Тіп, який і сам уже став помічати певні хиби в будові свого страхопуда, від яких того трясло всю дорогу. - Якби я тільки знав, що на нас чекають мандри, я, мабуть, ретельніше підійшов би до справи.

- Це ж що виходить? - вигукнув Гарбузова Голова. В його голосі чулося щире здивування. - Якщо ти мене створив, то ти мій творець і я мушу називати тебе батьком!

- Ну, це голосно сказано. Я б сказав - майстром! - розсміявся хлопець. - Авжеж, синку, я й справді тебе склепав.

- Тоді я мушу тебе у всьому слухатися, а ти маеш мене... підтримувати.

- Саме так, - оголосив Тіп і скочив на ноги. - Що ж, ходімо.

- А куди ми йдемо? - запитав Джек уже дорогою.

- Ну, я напевно не знаю, - мовив хлопець, - але гадаю, що на південь, і якщо так, то рано чи пізно ми прийдемо до Смарагдового міста.

- А що це за місто? - поцікавився Гарбузова Голова.

- О, це - столиця країни Оз, найбільше місто в усій країні. Сам я там ніколи не бував, але чув про нього немало. Збудував його могутній та незвичайний чародій на ім'я Оз, і геть усе там зелене, так само як у Левконії - усе лілове.

- Тут що... усе лілове? - запитав Джек.

- Звісно. Невже сам не бачиш? - відповів хлопець.

- Здається, я не розрізняю кольорів, - відповів Гарбузова Голова, коли подивився навкруги.

- Це ж очевидно: трава - лілова; лілові дерева та й паркани з будиночками - теж, - пояснив Тіп. - Навіть грязюка на дорозі - і та лілова. А от у Смарагдовому місті все зелене, так само як тут - лілове. А якщо потрапити до жвакунів, то в їхньому краї, що на сході, - кругом блакить, а в країні південців - усе яскраво-червоне, а в країні моргунів, на Заході, де править Залізний Лісоруб, усе - жовте.

- Ти ба! - здивувався Джек і, трохи подумавши, запитав: - Так кажеш, Залізний Лісоруб править моргунами?

- Саме так, він-бо був серед тих, хто з Дороті позбавив моргунів Лихої Відьми Заходу, і вдячні моргуни покликали його за свого правителя. А мешканці Смарагдового міста так само запросили до себе Опудала.

- Отакої! - вигукнув Джек. - Ох і заплутана ця історія! А Опудало - це хто?

- Ще один із друзів Дороті, - відповів Тіп.

- А хто така Дороті?

- Дороті - це дівчинка з Канзасу, далекого краю десь у великому потойбічному Світі. А занесло її до країни Оз ураганом. І доки вона була тут, Опудало та Залізний Лісоруб були поруч із нею у мандрах.
- А де вона тепер? - запитав Гарбузова Голова.
- Глінда Добра, яка править південцями, повернула її додому, - пояснив хлопець.
- Ага. А що сталося з Опудалом?
- Я ж тобі вже казав. Він править Смарагдовим містом, - відповів Тіп.
- Мені здалося, ти перед цим казав, що містом править якийсь дивовижний чарівник, - заперечив Джек, який, судячи з усього, дедалі більше плутався.
- Авжеж, казав, та не так. Слухай уважно, і я все тобі розтовкмачу, - мовив Тіп, карбуючи кожне слово і заглядаючи просто в очі Джеку, який широко усміхався, утім, як і завжди. - Дороті йшла до Смарагдового міста з надією, що Чарівник поверне її додому, до Канзасу, а Опудало й Залізний Лісоруб пішли разом із нею. Але Чарівник не зумів повернути її додому, бо виявився не таким уже й чарівником, за якого себе видавав. Тоді вони розсердилися на того Чарівника і пригрозили зірвати з нього машкару. Отож Чарівник зробив велику повітряну кулю - і тільки його й бачили. І справді відтоді його ніхто ніколи не бачив.
- Напрочуд цікава історія, - мовив Джек, широко усміхаючись. - Я зрозумів майже все, окрім пояснень.
- Ось і добре, - відповів Тіп. - Після того як Чарівника і слід загуб, жителі Смарагдового міста визнали Його Величність Опудала своїм правителем. І я чув, що кращого правителя годі й шукати.
- А ми зустрінемося з цим дивним правителем? - зацікавився Джек.
- А чом би й ні, - відповів хлопець. - Якщо не буде чогось важливішого.
- Авжеж, любий тату, - мовив Гарбузова Голова, - я охоче піду за тобою, куди б ти не пішов.

Як Тіп випробовував чародійство

Невисокий і досить-таки тендітний на вигляд хлопчина, здається, дещо знічувався, коли кремезний та вайлуватий чолов'яга з гарбузовою головою називав його «татком», та заперечувати, що вони рідня, означало б довгі та нудотні пояснення, тому, аби змінити тему, він раптово запитав:

– Що, стомився?

– Аніскільки, – відповів Джек. – Але, – трохи помовчавши, поновив розмову, – ясна річ, якщо я так чимчикуватиму і далі, мої дерев'яні суглоби зітруться.

Дорогою Тіп міркував, що страхопуд таки має рацію, і пошкодував, що зробив йому руки-ноги, як то кажуть, абияк. Але ж звідки йому було знати, що це чуперадло, яке він змайстрував, аби тільки налякати стару Момбай, візьме та й оживе за допомогою чародійного порошку із старої перечниці? Тож він перестав картати себе і заходився гадати, як же усунути слабкість у колінах Джека.

Тим часом дорога вивела їх до лісу; просто на узліссі Тіп побачив стару козлу, яку колись, мабуть, залишили лісоруби, і сів на неї перевести дух.

– А ти чого не сідаєш? – спитав він у Джека.

– А це моїм колінам не зашкодить? – замість відповіді спитав той.

– Звісно, ні. Це їх лише розслабить, – оголосив хлопець.

Слухняний Джек спробував було сісти, та щойно його коліна зігнулися більше, ніж до цього при ходьбі, як ноги теж зігнулися, і він просто рухнув на землю, та ще й з таким тріском, що Тіп аж перелякався: чи не зламався той бува зовсім? Він одразу ж кинувся до Джека, підвів його на ноги, поставив «стовпчиком» і давай обмацувати голову – чи все гаразд. Та, здається, нічого страшного не трапилося, та й Джек усміхався, як і завжди.

– Знаеш, а тобі все ж краще стояти, – похитав головою Тіп. – І тобі безпечніше, і мені спокійніше.

– Добре, любий татку, як скажеш, – відповів усміхнений Джек, анітрохи не засмучений своїм падінням.

Тіп, зітхнувши з полегшею, знову сів. І тут Джек зненацька запитав:

– А що то за штука на чотирьох ногах, на якій ти сидиш?

– Та це козла, – безтурботно відмахнувся хлопець.

– А що таке козла? – не вгамовувався Джек.

– Козла? Ну, дивись, є козли і є козли?, – трохи знітився Тіп, не знаючи, що й сказати. – Козли? – вони живі. Мають чотири ноги, голову та хвіст. А от користі від них небагато.

– Зрозумів, – усміхнувся Джек. – Виходить, ти сидиш на козл?.

– А от і ні, – тут же заперечив Тіп.

– Як це ні? Ось дивись: чотири ноги, голова і хвіст. І користі небагато.

Тіп придивився уважніше і впевнився, що Гарбузова Голова тут не помиляється. Козлу зробили зі стовбура, залишивши з одного кінця галузину, що стирчала, наче хвіст, а з іншого – в колоді виявилися два вічка, що нагадували очі, та ще жартома хтось вирубав клин, залишивши виімку, що нагадувала рота. Ніжки в козли були з чотирьох міцних і прямих гілок, широко розставлених, щоб козла не завалилася, коли на неї кладуть важку колоду, як ріжуть дрова.

– Ця козла нагадує справжнього козла. Більше, ніж я уявляв, – сказав Тіп, усе ще підшуковуючи слова для пояснення. – Але справжній живий козел бігає, буцається і брикається, любить капусту, а ось це – просто козла, зроблена з дерева, а користь від неї та, що на ній пиляють дрова.

– А от якби вона була жива, вона теж бігала б, буцкалася та любила капусту? – уперто допитувався Джек.

– Може, й бігала б, може, й буцкалася б, а от щодо капусти – не певен, – відповів хлопець, давлячись від сміху від однієї думки про козлу і капусту. – І звідки їй бути живою, як вона – дерев'яна?

– Так і я – дерев'яний, – знизав плечима Джек.

Тіп здивовано подивився на нього.

– А й справді: дерев'яний, але – живий! – вигукнув він. – А живим тебе зробив чарівний порошок. А де той порошок, як не в мене в кишені!

З тими словами він витяг з кишені перечницю і задумливо покрутив її в руках.

– Цікаво, – протягнув він, – а чи зможе цей порошок оживити й козлу?

– Якщо так, – стримано зауважив Джек, якого, видно, ніщо не могло здивувати, – то я міг би їхати на ній верхи, і тоді моїм колінам нічого б не загрожувало.

– Тоді спробуємо, – підскочив Тіп. – Згадати б тільки чарівні слова, що їх казала стара Момбай, та не забути при цьому її рухи.

Добру хвилину хлопець стояв мовчки, пригадуючи, як ховався за живоплотом, пильно спостерігаючи за кожним рухом старої відьми та ловлячи кожне її слово. Нарешті він вирішив, що готовий.

Почав Тіп із того, що витряс дрібку порошку з перечниці на козлу. Потім він підняв ліву руку, вип'яв мізинець і гукнув:

- Тик!

- Що це значить, татку? - не проминув запитати Джек.

- Сам не знаю, - відмахнувся Тіп. Далі він підняв праву руку, виставив догори великий палець і мовив:

- Мик!

- А це до чого, тату? - не вгамовувався Джек.

- А до того, щоб ти хоч трохи помовчав! - підвищив голос хлопець від того, що його перебивають у таку важливу мить.

- Хто мовчить, той не перечить! - зауважив Джек зі своєю одвічною посмішкою.

А Тіп підняв обидві руки над головою, розчепірів усі пальці й вигукнув:

- Пшик!

Тієї ж миті козла поворушилася, потупцяла ногами, позіхнула й ворухнулася, струсивши кілька життєдайних порошинок на землю. Але решта порошку просто на очах всоталася в її тулуб.

- От і добре, - озвався Джек, поки хлопець у німому подиві кліпав очима. - З тебе здібний чарівник, татку!

Пробудження Козли

Щойно Козла второпала, що вона насправді жива, то, здається, здивувалася ще більше за Тіпа. Вона покрутила очницями, роздивляючись дивовижний навколишній світ, невід'ємною частиною якого вона тепер себе відчувала. Потім зробила спробу роздивитися саму себе, та позаяк шия у неї не поверталася, то всі її спроби призвели до безплідного кружляння навколо себе. Ноги у неї були незграбні, бо негнучкі, адже не мали колінних суглобів, так що невдовзі вона наскочила на Джека Гарбузову Голову та й звалила його на м'який, на щастя, мох край дороги. Ця подія неабияк збентежила Тіпа, так само як і несподівана схильність Козли бездумно гасати колом, і він спробував її угамувати: «Тпр-р-р, тпру-у-у!»

Та Козла на окрик і вухом не повела і вже наступної миті наступила Тіпу на ногу з таким завзяттям, що той аж підскочив від болю і протанцював на безпечну відстань, а вже звідти заволав ще дужче: «Тпру, тпру! Кому кажу!»

Тим часом Джеку вдалося підвестися, і тепер він вивчав Козлу з непересічною допитливістю.

– Судячи з усього, тварина просто нічого не чує, – зауважив він.

– Я ж досить-таки голосно кричав, хіба ні? – все ще спересердя огризнувся Тіп.

– Ще й як голосно, але ж у Козли вух немає, – відзначив усміхнений Джек.

– Ти ба! І справді! – вигукнув Тіп, зробивши важливе відкриття. – То як же до неї догукатися?

Та тут, нарешті збагнувши, що, гасаючи колами, себе не побачиш, Козла зупинилася й сама по собі. Однак вона побачила Тіпа, підійшла ближче

і витріщилася на нього, як цап на нові ворота. Побачивши, як вона пересувається, важко було втриматися від сміху, бо вона водночас переставляла обидві праві ноги, а потім – ліві, як той кінь-іноходець, від чого її гойдало з боку в бік, наче колиску з немовлям.

Тіп доброзичливо поплескав її по «холці», примовляючи: «Добра конячка! Молодчага!», після чого Козла погарцювала далі витріщатися на Джека Гарбузову Голову.

– Перш за все Козлі потрібна вуздечка, – дивлячись на її вибрики, мовив Тіп і вивудив із кишені моток міцної мотузки. Розмотавши її, він зробив петлю і накинув її на Козлу, після чого інший кінець мотузки прив’язав до великого дерева. Не розуміючи, що й до чого, Козла позадкувала, і мотузка лопнула; утім, втікати Козла не збиралася.

– Ти диви! Вона дужча, ніж мені здавалося, – мовив хлопець, – та ще й вперта.

– А чи не зробити їй краще вуха? – спитав Джек. – Тоді можна буде їй наказувати.

– Слушна думка! – вигукнув Тіп. – Як же ти до неї додумався?

– А тут і додумуватися не було чого, – відповів Гарбузова Голова. – Це перше, що спадає на думку.

Отож Тіп дістав свого ножика і з кори деревця вистругав такі-сякі вуха.

– Надто великі вуха їй не потрібні, – пояснив він за роботою. – Не можна ж із Козли робити віслюка.

– Як це? – поцікавився Джек зі свого узбіччя.

– Ну, в кози вуха, звісно, більші, ніж у людини, а у віслюка – більші, ніж у кози, – пояснив Тіп.

– Виходить, якби мені більші вуха, то я був би козел? – запитав Джек.

– Мій друже, – зітхнув Тіп, – ніколи тобі не бути ніким іншим, як Джеком Гарбузовою Головою, якими б великими в тебе вуха не були.

– Ага, – кивнув Джек. – Гадаю, тепер мені все ясно.

– Якщо тобі все ясно, – зауважив хлопець, – то ти якесь диво, хоча немає нічого поганого в тому, аби гадати, що тобі все ясно. Як на мене, вуха вже готові. От би ти потримав Козлу, поки я чіпляю вуха.

– Авжеж, якщо ти допоможеш мені зіп'ястися на ноги, – сказав Джек.

Тіп допоміг Джеку підвестися; той підійшов до Козли і потримав її за голову, поки хлопець кінчиком ножики свердлив дві дірочки, в які й встромив вуха.

– З вухами їй набагато краще! – захоплено вигукнув Джек.

Це були перші слова, які почула в своєму житті Козла, та, сказані просто у вуха, вони радше налякали тварину, ніж обрадували, і та з переляку вирвалася з рук, та так прудко, що віджбурнула Тіпа в один бік, а Джека – в інший і пустилася вчвал, наче переполохана тупотом власних копит.

– Тпру! – щодуху загорлав Тіп, скочивши на ноги. – Стій-но, скотиняко!

Та Козла, мабуть, і вухом не повела б, якби не втрапила ногою просто у ховрахову нірку і не полетіла шкереберть, а наступної миті вже лежала догори дригом, хвицаючи в повітрі всіма чотирма ногами. Тіп стрімголов кинувся на допомогу.

– Дивна з тебе коняка, Козло, мушу визнати! – вигукнув він. – Куди тебе понесло, коли тобі кричали «тпру!»?

– Хіба «тпру!» означає «стій!»? – здивувалася Козла, закотивши очі, аби краще розгледіти хлопця.

- Авжеж, - кивнув Тіп.

- А дірка в землі теж означає «стій!», чи не так? - не вгамовувалася Козла.

- Ще й як! Якщо не перескочиш, - пояснив Тіп.

- Як дивно тут у вас! - вигукнула тварина, немов зачарована. - Та як би там не було, а що я тут роблю?

- Річ у тому, що саме я тебе оживив, - відповів хлопець, - та нічого лихого з тобою не трапиться, якщо ти мене слухатимешся.

- Тоді я тебе в усьому слухатимуся, - сумирно погодилася Козла. - Але що трапилося зі мною якусь мить тому, коли я тебе ще не слухалася? Щось мені не по собі.

- Це тому, що ти - догори ногами, - пояснив Тіп. - І якщо ти перестанеш брикатися, то я знову поставлю тебе на ноги.

- А скільки ніг треба, щоб стояти? - спитала Козла.

- Це кому як, - коротко відповів Тіп. - А зараз, якщо не хочеш і далі лежати догори дригом, то не брикайся.

Козла нарешті втихомирилася і простягнула ноги, отож Тіпу після кількох спроб таки вдалося перекотити її на бік, а потім вже зіп'ясти на ноги.

- О, а зараз, здається, мені вже по собі, - з полегшенням зітхнула курйозна тварина.

- Не зовсім, - оголосив Тіп, уважно оглянувши Козлу. - Одного вуха як не було. Доведеться ладнати нове.

Хлопець повів Козлу туди, де Джек марно силкувався зіп'ястися на ноги самотужки. Тіп прийшов Джеку на допомогу, а потім узявся за нове вухо. І незабаром Козла була з вухами.

- Тепер, - мовив хлопець, звертаючись до свого скакуна, - слухай уважно, що я тобі скажу. «Тпру!» означає «стій!», «но-о!» - означає «рушай!», а «вйо!» означає - з усіх ніг. Зрозуміло?

- Поки що нічого складного, - відповіла Козла.

- От і гаразд. А тепер ми вирушаємо до Смарагдового міста на зустріч з Його Величністю Опудалом; а Джек Гарбузова Голова поїде на тобі верхи, бо довга дорога не для його колін.

- Нехай іде на здоров'я, - погодилася Козла. - Коли я з вами, то все, що добре для вас, добре і для мене.

На тому й порішили, і Тіп допоміг Джеку залізти на Козлу.

- Тримайся міцніше, - застеріг він, - бо ненароком гепнешся - і лусне твоя гарбузова голова.

- Страшно й подумати! - аж здригнувся Джек. - А за що триматися?

- Тримайся-но, - після деяких вагань відповів Тіп, - за вуха.

- Тільки не за вуха! - збрикнула Козла. - Бо як же я почую ваше «тпру!»?

Сперечатися з цим було важко, тому Тіп замислився.

- Я знаю, що робити! - нарешті мовив він.

Вибравши на узліссі зелене міцне дерево, хлопець відтяв коротеньку гілочку, загострив один її край і вставив у дірочку, яку виколупав у карку Козли. А для вірності він ще й взяв із дороги каменюку і поміцніше забив палю в дірку.

- Тпр-р-ру! – заволала Козла. – Мені від вашого стукоту аж трясця!

- Хіба боляче? – занепокоївся хлопець.

- Не те щоб боляче, – відповіла Козла, – але у мене аж трясця, коли мене трясуть.

- Ну, все вже позаду, – заспокоїв її Тіп. – Сідай-но, Джеку, і міцно тримайся за палю. От і не впадеш.

Отож Джек ухопився за палю, а Тіп скомандував: «Но-о-о!»

Слухняна Козла відразу підтюпцем побігла вперед, погойдуючись із боку в бік на кожному кроці.

Тіп бадьоро крокував поруч, радий, що товариства прибуло. Непомітно для себе він навіть почав насвистувати.

- А яка команда стоїть за цим звуком? – запитала Козла, прядучи вухами.

- Не звертай уваги, – відповів Тіп. – То я так – насвистую. А це означає лише те, що я в доброму гуморі.

- Я б і сам радо посвистів, – зауважив Джек, – от лишень губи в мене в трубочку не складаються. І змушений визнати, любий татку, що це якийсь недогляд.

Тим часом вузька стежина, якою вони прямували, вивела їх на широку дорогу, бруковану жовтою цеглою. На узбіччі Тіп помітив дорожній вказівник:

СМАРАГДОВЕ МІСТО – 9 МИЛЬ

Та вже смеркалося, і подорожні вирішили стати на ночівлю неподалік від дороги і продовжити шлях із першими променями сонця. Тіп відвів Козлу на зелений пагорб із чагарем і допоміг Джеку обережно злізти на землю.

– Думаю на ніч покласти тебе на землю, – зауважив хлопець. – Так буде безпечніше для тебе.

– А як бути зі мною? – занепокоїлася Козла.

– А ти можеш і постояти, – відповів Тіп, – а позаяк ти все одно не спиш, то постоїш іще й на чатах: пильнуватимеш, щоб нас зненацька не захопили.

І хлопець простягнувся на траві біля Джека і, втомлений після довгого дня, відразу ж заснув.

Джек Гарбузова Голова іде до Смарагдового міста

На світанку Тіпа розбудив не хто інший, як Джек. Хлопець продер заспані очі, поплюскався в ручаї, а потім поснідав хлібом та сиром. Можна було рушати в путь.

– Вирушаймо негайно, – вирішив він, – дев'ять миль – це ого-го яка відстань, та подолати її, якщо, звісно, нічого не скоїться, маємо до полудня.

Отож Джек знову всівся верхи на Козлу, і подорож продовжилася.

Тіп помітив, що багрянець трав та листя побляк і змінився на сизий, як лаванда, а невдовзі й той поступився зеленому, який з кожним кроком до великого міста, де правив Опудало, все яскравішав і яскравішав.

Та не пройшли мандрівники й двох миль, як дорогу з жовтої цегли перетяла широка стрімка річка. Тіп почухав потилицю, як же його бути. Аж тут він помітив

якогось чолов'ягу, котрий на човні плив до їхнього берега.

Коли човен уткнувся в берег, Тіп запитав:

– А чи не переправите ви нас на той бік?

– Звісно, коли маєте гроші, – непривітно буркнув перевізник.

– У мене немає грошей, – відповів Тіп.

– Як? – запитав той. – Узагалі?

– Узагалі, – зітхнув хлопець.

– Тоді навіщо ж мені у такому разі гнути спину? – рішуче відмовив перевізник.

– Яка люб'язна людина! – зауважив Джек із своєю незмінною усмішкою.

Перевізник витріщився на нього, але нічого не сказав. Тіп нахмурич чоло, намагаючись щось вигадати, бо то була б велика прикрість – зупинитися, коли до мети всього-на-всього декілька миль.

– Мені конче треба потрапити до Смарагдового міста, – спробував він умовити перевізника. – Але ж як мені дістатися до того берега, якщо ви не перевезете?

Перевізник лише розсміявся у відповідь, та сміх його був недобрий.

– Он та дерев'яна колода, – кинув він на Козлу, – та точно попливе. То чом би тобі її не осідлати? А той неотесаний блазень із гарбузовою головою, може, випливе, а може, й ні, у будь-якому разі – втрата невелика.

– Про мене не хвилюйтеся, – Джек обдарував ласкавою усмішкою неласкавого перевізника. – Будьте певні, хвилі мене винесуть.

«Коли так, – подумав Тіп, – то варто спробувати». А Козла, яка взагалі не знала, що таке страх, жодних заперечень не висувала. Отож хлопець завів її у воду

і всівся на неї верхи. Джек теж забрів у воду по коліна і захопився за хвіст Козли, щоб тримати гарбузову голову над водою.

– Ну ж бо, – сказав Тіп, настановляючи Козлу, – якщо ти перебиратимеш ногами, то, либонь, попливеш; а якщо попливеш, то ми скоріше за все опинимося на тому боці.

Козла одразу ж заходилася перебирати всіма чотирма ногами, поволі набираючи швидкість, і незабаром мокрі мандрівники вже дерлися зеленою травою, що нею поріс крутий протилежний берег.

Холоші штанив у Тіпа вимокли хоч викручуй, а черевики хлюпали, проте Козла пливла так вправно, що вище колін хлопця майже не забризкала, а от пишні шати Джека просякли до останнього рубчика.

– Нічого, – махнув рукою Тіп. – На сонці все швидко висохне. Головне, що ми вже на цьому боці, цілі та здорові і без усякого перевізника. І тепер можемо продовжити путь.

– А мені плавати навіть сподобалося, – мовила обтрушуючись Козла.

– Та й мені до вподоби, – додав Джек.

Невдовзі вони опинилися на дорозі з жовтої цегли, що обірвалася на тому боці, і Тіп знову підсадив Гарбузову Голову на Козлу.

– Якщо мчати з вітерцем, – сказав він, – то одежа вмить обсохне. А я схоплюся за хвоста Козли і побіжу слідом. Тоді ми швидко всі обсохнемо.

– То нехай Козла швидше переставляє ноги, – сказав Джек.

– Бігтиму так, як ноги несуть! – радісно заіржала Козла.

Тіп ухопився за галузину, що правила Козлі за хвоста, і на повний голос гукнув: «Но-о-оо!» Козла рвонула з місця навскач, а Тіп припустив слідом за нею. Та Тіпу здалося, що вони могли б і додати, і він скомандував: «Вйо-о-о!». Тут, пригадавши, що це слово є командою бігти щомога, Козла полетіла дорогою, як стріла. І тут Тіпу вже було непереливки: бігти швидше, ніж будь-коли в житті, аби не відставати.

Годі й казати, що духу в нього вистачило ненадовго, та коли він відкрив рота, щоб скомандувати «Тпру!», то виявилось, що в нього й горло перехопило. А потім трапилося ось що: кінчик «хвоста», а він, як не крути, був сухим сучком, хруснув, і за мить Тіп уже качався у дорожньому пилу, тоді як Козла зі своїм гарбузоголовим наізником неслася все далі й далі, зникаючи у куряві з-під копит.

Поки Тіп оговтався, підвівся на ноги та відхекався, аби нарешті вигукнути «тпру!», у цьому вже не було потреби, бо конячки вже і слід загуб.

Уторопавши, що сталося, Тіп зробив єдину розумну річ, що йому залишалася: він сів на узбіччі, відсапався і вже без поспіху почвалав слідом.

«Рано чи пізно, а я їх все одно дожену, – метикував він дорогою, – бо дорога так чи інакше веде до Смарагдового міста, от біля брами ми й зустрінемося».

Тим часом Джек, цупко чіпляючись за Козлу, хвацько мчав уперед, навіть не підозрюючи, що трапилося позаду, бо головою по боках не крутив, а Козла цього й не могла. А от що він помітив, то це те, що трава та дерева навкруги зеленіли яскравіше, аніж перед цим, і про те, що до Смарагдового міста, мабуть, рукою подати, здогадався ще до того, як у полі зору з'явилися високі міські шпилі та шатра.

Нарешті вдалині забовваніли високі міські мури із зеленого каміння, оздоблені смарагдами. Побоюючись, що Козла сама не здогадається спинитися і, чого

доброго, лоба собі розіб'є об міську браму, Джек наважився сам крикнути «тпру!».

Козла разом стала як укопана, і якби Джек не тримався як слід, то покотився б шкереберть і, чого доброго, сам собі лоба розбив би.

– З вітерцем домчали, еге ж, любий татку? – вигукнув він і, не почувши відповіді, озирнувся. І тут він побачив, що «татка» з ними немає.

Його ще ніколи не кидали ось так посеред дороги, і він відчув деяку тривогу. Але поки він розмірковував, що могло статися і що, виходячи з того, робити далі, міська брама в зеленому мурі відчинилася і звідти вийшов якийсь чоловік. Він був коротенький і пухкенький, зі здобним обличчям. Одягнений у все зелене, і навіть гостроверхий ковпак на голові у нього зеленів, навіть окуляри на очах також зеленіли. Він уклонився Джеку і сказав:

– Я – Страж міської брами Смарагдового міста. Дозвольте запитати, хто ви такі і що вас сюди привело?

– Я – Джек Гарбузова Голова, – відповів той зі своєю неодмінною усмішкою. – А привела нас сюди оця дорога, а навіщо – і сам не знаю.

Страж міської брами немало здивувався такій відповіді й похитав головою, наче вухам своїм не повірив.

– Перш за все давайте з'ясуємо: ви – людина чи гарбуз? – запитав він чемно.

– Це з якого боку подивитися, – визнав Джек. – Мабуть, і те, й інше, коли ваша ласка.

– А ця дерев'яна коняка – вона іграшкова чи жива? – засумнівався Страж.

Козла закотила лупате око і підморгнула Джеку, а потім звелася дибки і приземлилася Стражу просто на ногу.

– Ой! – зойкнув той. – Вибачаюсь, що поставив дурне запитання. Відповідь більш ніж переконлива. Дозвольте запитати, у яких справах ви завітали до

Смарагдового міста?

– справа, звісно, завжди має бути, – розважливо відповів Джек, – а от яка – навіть і уявити не можу. Краще спитати у татка, та справа в тому, що його щось не видно.

– Це темна справа, дуже темна! – оголосив Страж. – Та судячи з вашої усмішки, нічого лихого ви не замишляєте. Бо той, хто у темних справах, той і всміхається недобре.

– А от щодо усмішки, – визнав Джек, – то з нею нічого не вдієш. Вона в мене така від народження, як тато зробив, така вона й є.

– Гаразд. Прошу за мною до вартівні, – підсумував Страж, – і ми вирішимо, як із вами бути.

Джек заіхав через ворота на Козлі просто у вартівню. Страж посмикав за мотузку, задзеленчав дзвіночок, і до вартівні з інших дверей увійшов дуже високий Солдат. Він був убраний у зелений мундир, з плеча в нього звисала довжелезна зелена гвинтівка, і майже колін сягала доглянута зелена борода.

Страж негайно звернувся до нього:

– Тут до нас дивнуватий добродій, який певної мети візиту не має і навіть чого хоче – не знає. І що ж нам із ним робити?

Зеленобородий Солдат прискіпливо оглянув Джека. Нарешті він рішуче похитав головою, та так, що бородою пішли зелені бурунці.

– Мій обов'язок – відвести його до Їхньої Величності Опудала.

– А що Їхній Величності Опудалові з ним робити? – поцікавився Страж.

– А то вже Їхньої Величності клопіт, – відмахнувся Солдат. – У мене й свого клопоту повна голова. А все, що приходить звідти, – махнув він рукою за мур, – то вже Їхньої Величності морока. Тож одягай на хлопця окуляри, і я відведу його до королівського палацу.

Страж відкрив велику скриню з окулярами і заходився припасовувати їх до Джекових лупатих баньок.

– Щось у мене в наявності немає таких окулярів, аби закривали вам очі, – зітхнувши, схопився за голову Страж. – Та й голова у вас якась завбільшки з гарбуз, доведеться ще й мотузкою підв'язувати.

– Та навіщо мені взагалі окуляри? – не зрозумів Джек.

– У нас так заведено, – пояснив Солдат. – Без них тебе може осліпити блиск та сяйво нашого прекрасного міста.

– Он воно як! – вигукнув Джек. – Тоді чіпляйте, та найщільніше. Чого-чого, а осліпнути я не хочу.

– І я не хочу! – нагадала про себе Козла. Отож пару зелених окулярів знайшли й для тих банькуватих сучків, що були їй за очі.

Потому Зеленобородий Солдат крізь внутрішню браму вивів їх до міста, і вони одразу ж опинилися на головній вулиці величного Смарагдового міста. Іскристі зелені самоцвіти прикрашали фасади чепурних будинків, міських веж та башточок, і навіть зелена мармурова бруківка виблискувала коштовними камінцями. Усе це й справді мало справити незабутнє враження на того, хто бачив уперше таку величну красу.

А втім, ані Джек, ані Козла зовсім не розумілися на розкошах та красі й тому звертали мало уваги на дива, що поставали крізь зелені окуляри. Вони йшли собі слідом за Зеленобородим Солдатом і майже не помічали юрму зеленого люду, який вражено їх розглядав. А коли вискочив зелений собака і задзвякав на них, Козла, не довго думаючи, хвицонула його дерев'яною ногою, і той зі скавучанням забився десь у підворіття. Нічого іншого, що заслуговувало б на увагу, дорогою не трапилося.

Джек хотів було в'їхати мармуровими сходами просто до приймальні, та Солдат цього не дозволив. Тому Джек спішився, хоч і з трудом, а слуга відвів Козлу на задній двір. Самого ж Джека Зеленобородий Солдат припровадив до вітальні.

Залишивши подорожнього у вишукано вмебльованій вітальні, Солдат пішов про нього доповісти. І вийшло так, що жодних невідкладних справ у Їхньої Величності не було, і більше того, – Їхня Величність на той час нудьгували і тому одразу ж повеліли негайно провести відвідувача до тронної зали.

Джек не відчував ані страху, ані трепету перед зустріччю з правителем цього величного міста, адже він не мав жодного уявлення про якісь там світські манери. Та коли він увійшов до зали і вперше побачив Їхню Величність Опудало, що сидів на сяючому троні, то від здивування так і завмер.

Їхня Величність Опудало

Гадаю, всім читачам цієї книжки добре відомо, що являє собою опудало. А от Джек Гарбузова Голова за своє коротке життя ніколи не зустрічав істоту дивовижнішу за правителя Смарагдового міста.

Їхня Величність Опудало були вдягнені в лянці блідо-блакитні шати, а їхня голова була звичайнісіньким мішечком, напханим соломою, на якому широкими мазками були намальовані очі, вуха, ніс та рот, що мали зображати лице. Шати також були напхані соломою, та ще й абияк, так що руки-ноги Їхньої Величності були в якихось бугорках. На руках у нього були рукавиці з довгими пальцями, туго набиті ватою. З монаршої камізельки, так само як із шиї та халяв, стирчали жмутки соломи. На голові у нього покоїлася важка золота корона, рясно всипана іскристими самоцвітами, під вагою якої на чолі збиралися глибокі зморшки, що надавали намальованому обличчю вельми задумливого погляду.

Власне, лише корона була єдиною ознакою королівської величності, в усьому іншому Їхня Величність Опудало залишалися просто опудалом: вайлуватим, мішкуватим та хлипким.

Та якщо дивний вигляд Їхньої Величності Опудала справив таке враження на Джека, то не менше враження справив і сам Джек Гарбузова Голова на Їхню Величність. Бурякові штанці, малинова безрукавка та червона сорочка охляп звисали з дерев'яних палок, з яких Тіп збив Джека, а вирізьблена в гарбузі усмішка, що не сходила з обличчя, ніби сповіщала про те, що її, так би мовити, «носій» вважає життя найкумеднішою штукою, яку лише можна уявити.

Спершу, щоправда, Їхня Величність вирішили було, ніби дивний відвідувач таким чином з нього кепкує, і навіть збиралися припинити подібні вольності, та недаремно вони зажили слави наймудрішої особи в країні Оз. Опудало уважніше придивився до співрозмовника і незабаром відкрив для себе, що усмішка у того природна: така, як її вирізали в гарбузі, і тому журитися Джек просто не в змозі, навіть коли б і схотів.

Першим мали заговорити Їхня Величність. Огледівши Джека достатньо, на що пішла не одна хвилина, вони поставили питання, в якому відчувався подив:

– З яких країв ви такий будете: з одного боку, буцімто дерев'яний, але ж з іншого – живий?

– Перепрошую у Вашої Величності, – відповів Джек, – як це «буду», коли я вже є. Щось я вас, Ваша Величносте, не розумію.

– Чого саме не розумієш? – запитав Опудало.

– Мабуть, не розумію вашої мови. Я, бачте, прийшов з країни Левконії, отже, я іноземець, тож і мова у мене іноземна.

– Ой, і справді! – ляснув себе по лобі Опудало. – Сам я розмовляю мовою жвакунів, тобто жвакунською, яка також є мовою Смарагдового міста. А ви, судячи з усього, розмовляєте гарбузоголовою?

– Саме так, – з поклоном відповів Джек. – Ось чому нам ніяк не порозумітися.

– Ось тут нам не пощастило, – задумливо протягнув Опудало. – Без тлумача нам не обійтися.

– А хто він, той тлумач?

– Особа, що розуміє дві мови, у цьому випадку – твою і мою. Коли я щось кажу, тлумач може тобі розтлумачити, що я маю на увазі; і навпаки: коли щось кажеш ти, він розтлумачить мені твої слова. Адже тлумач не лише розмовляє на двох мовах, але ще й розуміє обидві.

– З його боку це вельми розумно, – відповів Джек, дуже вдоволений тим, що так просто знайшовся вихід із майже безвихідного становища.

На тому Опудало наказав Зеленобородому Солдатові пошукати серед містян того, хто розуміє як мову левконців, так і мову власне городян, – і негайно доставити до палацу. Коли Солдат відбув, Опудало знову звернувся до Джека:

– А чому б вам не скористатися стільцем, поки ми чекаємо?

– Ваша Величність забули – я вас не розумію, – мовив у відповідь Гарбузова Голова. – Коли ви пропонуєте мені сісти, вам краще подати мені зрозумілий знак.

Опудало спустився з трону, підкотив іззаду до нього крісло і штовхнув його під коліна, та так, що Джек упав на подушку як підкошений і склався навпіл, наче кишеньковий ніжик, і потім ще йому довелося докласти немало зусиль, аби знову випростатися.

– Чи зрозуміли ви мій знак? – запитали Їхня Величність з усією люб'язністю.

– Ще й надто, – оголосив Джек, схопившись руками за голову, щоб повернути її назад, бо від штовхана голова його перекрутилася задом наперед.

– Здається, вас робили нашвидкуруч, – зауважив Опудало, спостерігаючи за тим, як борсається Джек.

– Здається, й на вас багато часу не пішло, – із щирою усмішкою відповів Гарбузова Голова.

– А от різниця між нами полягає в тому, – зазначив Опудало, – що я гнуся, та не ламаюся, а інший зламається, та не зігнеться.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Купити: https://tellnovel.me/ru/baum_l-man/chudesna-kra-na-oz

Текст предоставлен ООО «ИТ»

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию: [Купити](#)